

מִשְׁפַּחַתָּה לָּהּ בְּמִקְדָּשְׁךָ, שאסור לתלוש משום שהוא מייפה בכך את הקרקע, והרי זה תולדה של חורש, אבל משום קוצר אין כאן, כיון שהקש יבש וכבר אינו יונק מן הקרקע (תוס' ד"ה במחור). ויש שהוכיח מהרמב"ם (שבת ח, ד) שאף ביבשו האילן והפירות אסור משום קוצר (מג"א ש"ל, א), אולם מסיק (שם, יד) שבעשבים יבשים אף הרמב"ם מודה שאין חייב משום קוצר. ■ להלכה, בעשבים יבשים אינו חייב משום קוצר, ומכל מקום אסור מדרבנן משום דמחזי כתולש (ביא"ה ש"ס, יב).

בְּתִכְנֵן סָרְיָא, שהוא מוקצה ואין לו היתר (רש"י). ומבואר שאפילו מלאכה שאינה אסורה אלא מדרבנן, כגון טלטול מוקצה, אסור לומר לחבירו שבכוונתו לעשותה לאחר השבת או להחשיך על התחום בעבורה (רשב"א; ריטב"א; רא"ש ש"ס, כג, ו).

■ להלכה, כל דבר שיש בו צד היתר לעשותו היום, יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות. אבל בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום, אפילו אם אין בו אלא איסור דרבנן, כגון שיש לו פירות מוקצים, אסור לומר לחבירו שיביאם לו למחר. וכן אסור לו להחשיך בסוף התחום כדי שימהר בליה לילך שם להביאם (ש"ע א"ח ש"ז, ח). וכן לא יאמר [אפילו בינו לבין עצמו (משנ"ב ש"ס, לו)] אעשה דבר פלוני למחר, אבל יכול להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשומרם, שאפילו היום היה יכול לשומרם אם היו בתוך התחום. ואם לא כיוון להחשיך אלא לשומרם [אפילו אם הם מחוברים וצריך לתלושם בערב (משנ"ב ש"ס, לח)], יכול אף להביאם (רמ"א ש"ס).

אֶבֶל מַחֲשִׁיכִין וְאֵף עַל גֵּב דְּלֹא אֲבִידִל, ואין שנינו בסיפא של משנתו שמוותר לתלוש מן המחור בלא הבדלה (רש"י). אבל מטלטול הפירות ברשות הרבים והבאתם מחוץ לתחום, לא הקשו, משום שדוקא מלאכה גמורה אסורה קודם שיבדיל (מג"א ש"ס, יז, וביאור הגר"א ש"ס, יז). ■ להלכה, נחלקו הפוסקים אם מלאכה שאין בה טורח, כגון הדלקת הנר, אסורה קודם הבדלה, והעיקר כדעת האוסרים (רמ"א ש"ס, יז). ובעל נפש לא ידליק נר עד אחר סדר קדושה [הנאמר לאחר תפילת ערבית], וטלטול הנר מותר לכולי עלמא (משנ"ב ש"ס, מ).

אִסוּר לֹא לְאֵדָם שְׂעִישָׁה חֲפָצָיו קִדְּם שְׂבִידִיל, אבל ע"י אחר מותר, כמשמעות לשון הגמ' שדוקא לו אסור (ט"ז או"ח רסג, ג, כדעת הרמ"א ש"ס, יז). ■ להלכה, הכרעת המשנ"ב (ש"ס, סד) כדעת הרמ"א, שכיון שלחבירו מותר אין שייך בזה איסור אמירה.

בְּמַעֲרָבָא אֲמַרְיָן הֲכִי הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל וְעֶבְרִינָן צוֹרִינָן, אף בלא הבדלה בתפילה (רש"י), ויכול לאומרו בלא שם (רשב"א; ריטב"א; ר"ן כאן ובפסחים כא, א מדפי הר"ף), ואז מותר במלאכה [אך להיתר אכילה צריך שיבדיל בתפילה ועל הכוס בשם ומלכות] (ריטב"א; ר"ן פסחים ש"ס [וכן משמעות רש"י 'וכל שכן דאי אבדיל בתפילה מותר' - שההיתר באמירת 'המבדיל' הוא גם בלא הבדלה בתפילה, אך הרשב"א נקט בדעתו, שלא הותרה מלאכה אלא אם הבדיל בתפילה]). ויש סוברים, שאומרו 'המבדיל' בשם ומלכות (ר"ף), טור או"ח רצט, בשם הרא"ש, ולפי זה צריך אף כוס (רשב"א; ריטב"א; ר"ן פסחים ש"ס, אולם בטור שם מבואר שאומר בשם ומלכות בלא כוס), ומותר אף באכילה (ר"ן פסחים ש"ס), ולא בא רב אשי אלא לומר שאין צריך לומר את כל ההבדלות - 'בין אור לחושך' וכו', ודי ב'המבדיל בין קודש לחול' בלבד (ר"ף ור"ן פסחים ש"ס).

וְלִטְעֻמָּךְ קִשְׂיָא לָךְ הִיא גּוֹפָה, הברייתא הראשונה, שברישא אסרה חשבונות שעברו, ובסיפא התירה לחשב חשבונות של מה בכך, שאף הם חשבונות שעברו (רש"י). ויש שפירש, שהקושיא היא על הברייתא השניה, שברישא התירה חשבונות שעברו, ובסיפא אמרה 'לא יאמר לו כך וכך הוצאתי', שמשמע שאסור לחשב חשבונות שעברו [והמקשן סבר שהוא דין בפני עצמו ואינו דין אחד עם ההמשך 'וכך וכך אני עתיד להוציא'] (ריטב"א המיוחס לר"ן).

אֵלָא הָא דְּאִיקָא אֲנָרָא דְּאִנְרָא גְבִיהָ הָא דְּלִיקָא אֲנָרָא דְּאִנְרָא גְבִיהָ, ומה שנאמר בברייתא 'כך וכך הוצאתי' וכך וכך אני עתיד להוציא' הוא דין אחד, שאומר פרעתי מקצת ועדיין אני חייב לפרוע (ריטב"א המיוחס לר"ן). ■ להלכה, אסור לחשב חשבונות אפילו אם עברו, כגון כך וכך הוצאתי על דבר פלוני. ודוקא ששכר הפועלים עדיין אצלו, אבל אם פרעם כבר, מותר (ש"ע או"ח ש"ז, ו). חשבונות שאין בהם צורך, כגון כמה מעות הוצאנו בחתונת בנו או כמה חיילים יש למלך וכיוצא באלו, שהן שיחה בטלה שאין בהן צורך כלל וכדו', מותר לחשבם, שהם שיחה בטילה שאין בהם צורך כלל (משנ"ב ש"ס, כז).

וְנִמְלָךְ עָלֶיהָ לְגִדְרָה, שְׂשִׁכַח שִׁשְׁבַת הַיּוֹם (ריטב"א). ויש שביאר, שלא שכח ששבת היום, אלא שנמלך לגודרה ע"י נכרי משום הפסד ממון, ולא זכר שהדבר אסור (ט"ז או"ח ש"ז, יד, בפי' הראשון), או שנמלך במחשבתו אין לגודרה בחול, והיה סבור שאין בזה כל חטא [אפילו ממידת חסידות] (ט"ז ש"ס בפי' השני, וכע"ז בירושלמי שבת טו, ג).

וְנִמְנַע אוֹתוֹ חֲסִיד וְלֹא גִדְרָה, שכיון שנמלך במחשבתו לגודרה, אף שהרהור מותר, ואף שהיה זה בשיגוג, החמיר על עצמו שלא לגודרה לעולם (ריטב"א; מהרש"א; ט"ז ש"ס בפי' השני). ולפי הפירוש שנמלך לגודרה בשבת ע"י נכרי, החמיר על עצמו להחשיב את המחשבה כמעשה (ט"ז ש"ס בפי' הראשון).

וְנִעֲשֶׂה לוֹ נֶס וְעֻלָּתָהּ בּוֹ צֵלָה, שהיה אותו חסיד גלגולו של המקושש, ובא לתקן את חטאו, והמקושש הוא צלפחד [ראה לעיל (צו, ב)], שהוא נוטריקון של 'צלף חד' (חתם סופר בשם ספר הגלגולים, ומסיים 'והוא פלא').

מִתֵּר לְאֵדָם לֹמֵר לְחִבְרוֹ לְכָרֶךְ פְּלוֹנִי אֲנִי הוֹלֵךְ לְמִקְדָּשְׁךָ, והוא הדין שיכול לומר לחבירו, לך אתה לשם למחר, כיון שיש אפשרות להגיע לשם בדרך היתר. אך אם אין אפשרות להגיע בדרך היתר, אסור לומר אפילו בדרך סיפור שילך לכרך למחר (תוס' ד"ה אביל; רא"ש כג, ו). ויש אומרים שאם אומר בדרך סיפור שהולך לכרך פלוני, פשוט שמוותר להזכיר אפילו מלאכה גמורה שעתידי לעשותה מחר, ולא בא שמואל אלא להתיר לומר לחבירו 'למקום פלוני אני הולך ובוא עמי' (רמב"ן; רשב"א).

שֶׁאִם יֵשׁ בְּרַגְלֵיךְ הוֹלֵךְ, שאף אם באמת אין בורגנין וההליכה אסורה, מכל מקום לא הזכיר מעשה איסור בפירוש, והרי זה כהרהור (ערוך השלחן ש"ז, כא). ויש שפירש את טעם ההיתר, שאין מחשבת המלאכה ניכרת, כיון שיתכן שלמחר יהיו כאן מחיצות או בורגנין (חזו"א או"ח נט, א). אמנם אין היתר זה אלא כשנוקט לשון 'הליכה', אבל אם מזכיר לשון 'נסיעה' וכדו', שהפעולה עצמה אסורה, אסור (משנ"ב ש"ז, ו, ראה משנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 38).